

Սագրեաի, Մոխունցեաի Մ., Բարուչ-
օզլի, Դօլօզանի, Չինկաճէ, Կապնիս-Թալա
եւ Կիբէ առուակները համանուն գեղերից,
որոնք սոսգում են այս գեղերը իրանց պա-
րագաններով. ձախից ընդունում է Խոխնա,
Բգուրգուօ, Ուշխոտ, Մախլագանի եւ Մե-
լիսի առուները եւ Խերտվիսի մօտ խառնում

Արգփնում, Խառիլարում, Մուրղուլում, Մաճիխելում
եւ Բջարայում: Հետեւաբար զարգացած էին ագարակ-
ները Տայքում-Ճորոխի վերին վտակների շուրջը. նոյնը
կատարուել է ստորին վտակների փերում: Հետեւաբար
քաղաքակրթութիւնը Հելէնական եւ Հռոմէական-lati-
fundաի հաւասար զարգացել է Ճորոխի աւազանում
ձայրէ ձայր եւ գլորուել է միաժամանակ: Ինչպէս ագա-
րակները, նոյնպէս ամրոցները, բերդերը, դղեակները ու
տաճարները եւ ուրիշ կերտածներ աստիճանաբար զար-
գացել. բարձրացել եւ գլորուել են միաժամանակ ամ-
բողջ Ճորոխի աւազանում. ո՛չ մի գաւառ միւսից ետ չի
մնացել:

Աջարայի ամրոցների եւ տաճարների շինութիւն-
ների աւերակները միանման են Ճորոխի աւազանի միւս
գաւառների կործանումներին, միայն կրօնամօնիների աւե-
րածները այստեղ աւելի խիստ է նկատելի: Բարակների
այնքան մեծ թիւ կայ Ճորոխի աւազանում, որ ստիպուած
խուզարկուն քննում է դրանք եւ հասնում է այն եզրա-
կացութեան, որ բոլորն էլ զարգացել են, բարձրացել
միաժամանակ Հռոմի եւ Հելլագայի ագարակների բարձ-
րացման շրջանում, երբ իշխան-կալուածատէրերը սքնում
էին Հռոմէական Պարսիկներին ընդօրինակել եւ նրանց
նման ստրուկների ձեռքով մշակուած սեփական կալուած-
ների փրկել: Ճորոխի աւազանում գտնուած յատուկ ձի-
թենիների պարտէզները, խաղ-ղի այգեստանները, պտղա-
առ ծառերի պարտէզները, ընկուղնոցները, կաղնիոց-
ները, նշոցները ստիպում են մտածելու, որ դրանք ընդ-
օրինակուած են Յունաստանի եւ Իտալիայի latifunda-
ներից: